

MÅTTSUNDARN

Medlemsblad från

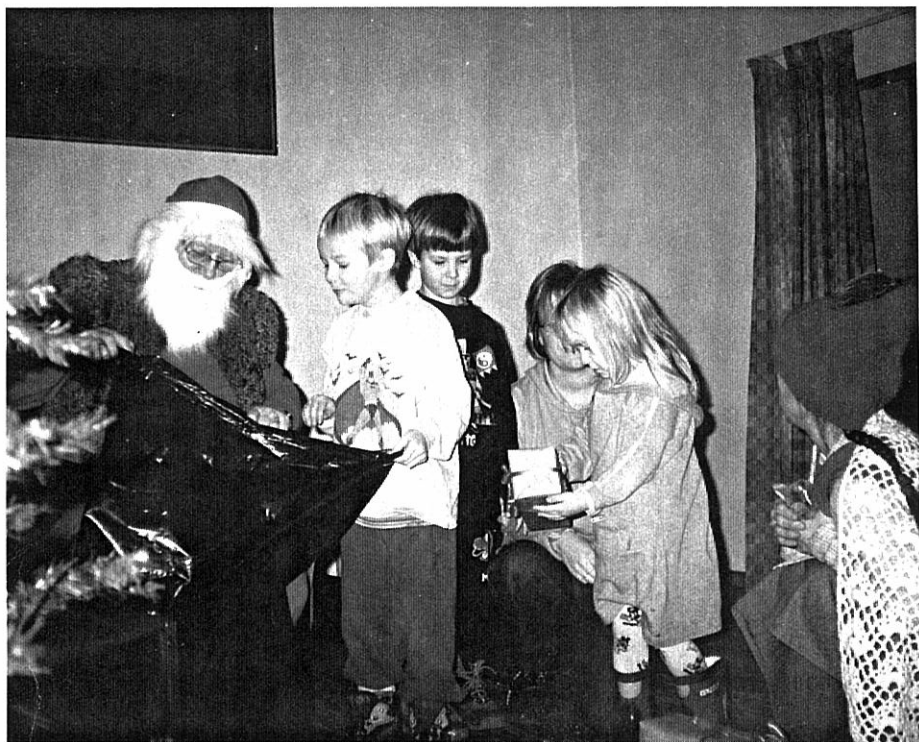
MÅTTSUNDS INTRESSEFÖRENING

Nr 7

Årgång 4. 1999

Tidningen delas ut gratis till alla hushåll i Måttsund.

Priset för övriga 10:-

Tomtefar och Tomtemor har hittat till adventsfirandet i Medborgarhuset.

INNEHÅLL:

Styrelse och redaktör	sid 2
Styrelse och redaktör har ordet	sid 3
Litteraturgruppen presenterar sig	sid 6
En bouppteckning från år 1712	sid 7
To-trädan	sid 12
Intervju med Måttunds äldsta par	sid 14
Måttunds historia: Hemman nr 5	sid 18
Soldaten med beckhuva	sid 23
Rune - en slöjdare	sid 25
Ny i byn	sid 29
Schack i Måttund	sid 30

Styrelsemöte i Måttunds Intresseförening

Från vänster: Peter Frykenfeldt, Thomas Sandberg, Torbjörn Nilsson Lena Åström och Carina Avergren.

Saknas gör: Lena Holmqvist och Stefan Olsson.

Redaktör:

Ingrid Vikström Måttunds byaväg 296 tel. 340 72

Kära läsare!

Jag sitter med en röstlängd från riksdags- och kommunalvalet 1998 framför mig. Min avsikt är att ta kontakt med någon äldre måttsundsbo för att göra en intervju. Låta denna berätta om sig själv eller någon händelse i livet, något som kanske kan vara intressant för tidningens läsare att ta del av. Jag blir förskräckt när jag upptäcker hur många som lämnat oss sen denna lista skrevs. Av de 24 personer som nu är eller skulle ha varit 80 år och äldre, är inte mindre än 8 döda. Jag blir plötsligt medveten om att det är bråttom att ta tillvara den skatt av minnen ett långt liv kan ge. Nästa dag går jag bort till mina grannar Gunhild och Einar Öström. Resultatet av det besöket kan ni läsa om på sid 14-17.

Jag vill påminna alla som har äldre släktingar eller bekanta, att ta sig tid att lyssna till deras berättelser från förr och spela in på band. Detta kan ni själva, era barn och barnbarn ha stor glädje av i framtiden.

Dessutom vill jag uppmana alla läsare att komma med bidrag till Måttsundarn. Det finns ingen som inte har något intressant att berätta. Behöver du hjälp att skriva, så kan du berätta muntligt och så hjälps vi åt.

Så önskas alla läsare och medarbetare ett gott slut på nittonhundratalet och en god början på det nya seklet!

Redaktören

Föreningar i Måttsund

Vi i Intresseföreningens styrelse har en idé, som berör ALLA föreningar av någon form i Måttsund. Vi tänkte sammanställa en liten folder där alla föreningar ska presentera sig och sin verksamhet. Eftersom vi i styrelsen inte känner till alla föreningar i byn, ber vi Er därför nu om hjälp. Skriv ner ett par rader om föreningens namn, verksamhet, ev. kontaktperson m.m. Lämna sedan detta till

Lena Holmqvist, Myrbacken 15.

Badplatsen

Luleå kommun har gett oss ett bidrag på 5000 kr att användas till förbättring av badplatsen. Nu undrar vi i styrelsen, vad Måttsundsborna vill att pengarna används till. Kom med idéer och lämna dem till någon i Intresseföreningens styrelse.

Är det bra som det är?

Året 1999 är på väg att ta slut, så även 1900-talet, ja vi håller t o m på att skifta millenium till 2000-talet. För många människor är det ett tillfälle till eftertanke på det som varit men kanske lika mycket på framtiden och vad som förväntas av den. Det finns säkert lika många önskningar inför framtiden som det finns människor.

Själv ser jag ganska positivt på framtiden. En av orsakerna är att första steget mot en stor fraktflygplats har tagits i och med att banan på Kallax förlängts. Det tror jag kan bli ett jättelyft för hela regionen. Om sen politiker och näringsliv kan samarbeta lika skickligt som man gjorde när bygget utfördes, så kommer effekten att bli ofattbar på några år. Det bygget visade att om bara viljan finns att dra åt samma håll, så kan man i princip lyckas med vad som helst. Jag tror att det gäller vad man än skall ta sig för, stort som smått, om man hjälps åt att dra åt samma håll så lyckas man förr eller senare, inget är omöjligt.

I Måttsunds intresseförening finns ett förträffligt verktyg för att förverkliga idéer och drömmar. Det finns ett antal olika aktiviteter som återkommer varje år, t ex pubafton, valborgsfirande, surströmmingsfest, adventssöndag m kaffe. Vi har arbetat med flera projekt och jobbar nu på att bli första by i kommunen med att införa bredbandskommunikation till enskilda hushåll. Därutöver finns det ett stort intresse för en mängd olika projekt och verksamheter men..... **VI HINNER INTE MED!**. Det saknas frivilliga medarbetare som kan hjälpa till att förverkliga allt det vi vill göra. Man behöver inte jobba ihjäl sig dag och natt eller försaka sin familj eller fritidsintressen för att bidra. Det handlar om att ju fler som engagerar sig, ju mindre behöver var och en jobba.. Vi i styrelsen får ofta förslag och idéer på bra saker som vi kan göra, men vi vill inte heller försaka familj och fritid, så snälla ni hjälp till. Kom med på våra stormöten och var med och diskutera om hur vi skall förbättra och utveckla byn i stort som i smått. Om vi inte får någon reaktion från er som bor i byn med omnejd så måste vi kanske tolka det som att **DET ÄR BRA SOM DET ÄR!** Jag har full förståelse för att alla har att göra, var och en med sitt, men det är faktiskt väldigt stimulerande att arbeta med byutveckling som det heter och vi kommer att få en bättre kontakt mellan "urbefolkning" och inflyttade, om vi kommer tillsammans och jobbar mot gemensamma mål eller bara umgås.

Närmast i tur står ett årsmöte i slutet av februari. Tag kontakt med valberedningen, Marianne Aava eller Maria Nilsson på Långbackavägen, och lämna förslag på personer till styrelse, suppleanter och revisorer. Under år 2000 kommer vi att dela ut medlemskort, ett kort per hushåll, och samtidigt registrerar vi alla som deltar i aktiviteter för att få ett ordentligt medlemsregister. Det är krav på det, för att vi skall få bidrag, utskänkningstillstånd m m.

Slutligen några rader om det projekt som vi nu har startat, nämligen att försöka få bredbandskommunikation till alla intresserade hushåll.

Idégivare och hittills inofficiell projektledare är Petter Edin som ni kanske kommer att läsa om på annan plats i tidningen. Efter nyår kommer vi att stoppa ett blad i postlådorna, som beskriver vad det handlar om, vad det kommer att kosta och en anmälan om ni är intresserade.

Thomas S.

Medlemsmöte i Medborgarhuset

Litteraturgruppen i Måttsund

Litteraturgruppen har nu funnits i ett år, och det är förfärligt intressant.

Det hela är enkelt: alla läser samma bok; sedan träffas vi (hos varandra, i tur och ordning) en söndag varannan månad, och diskuterar boken. Vi brukar också fika lite och ha trevligt.

Mest läser vi ny, modern litteratur (romaner), både av svenska och utländska författare. (Senast Alessandro Baricco: *SILKE*, till nästa gång John Irving: *ÄNKA I ETT ÅR*)

Vi tar gärna med någon fler i gruppen (gärna karlar; vi har kvinnoöverskott). Om Du är intresserad, ring någon av oss som är med nu:

Lotta Lindgren	34303	Carina Erixon	34379
Lena Olofsson	34304	Marita Bergström	34314
Miriam Mozel	34211	Bertil Öström	34211

Litteraturgruppen i Måttsund

Från vänster Bertil, Carina, Mirjam, Marita, Lena och Lotta.

En bouppteckning från år 1712.

En vanlig åtgärd i samband med en människas död har sen långt tillbaka varit att hålla auktion. Genom att försälja den avlidnes lösöre har pengar frigjorts för att betala eventuella skulder. Om den döde varit familjeförsörjare har kanske även i någon mån de efterlevande fått en liten slant över till sitt uppehälle.

Att hålla auktion på de knappa tillgångar som fanns efter soldaten Nils Pålsson i Måttund när denne avled den 14 november 1711 var inte att tala om. Den lösa egendomen värderades till 54 daler och 9 öre kopparmynt. Någon fast egendom fanns inte eftersom soldaten endast genom sin tjänst hade besittningsrätten till hemman nr 15 som alltså var i kronans ägo.

Nils Pålssons enda arvinge, hustrun räknades ej, dottern Margeta Nilsdotter "var swag till sine sinnen och kunde inte see sig behörigen förestå och wid macht hålla" sin arvedel.

Det blev Margetas förmyndare Erich Erssons (från hemman nr 3) som kallade till bouppteckning varvid egendomen också skulle fördelas och eftersom det fanns flera fordringsägare i boet var också dessa kallade till förrättningen. ...NN..... nödgades dyttråda att Upprätta Ett Inwentarium på all befintel: egendom, och den sedan sönderdehla i synnerheet, Boskapen som hon intet hade att föda och Uppehålla med, hwarest förrättades som föllier Nembl:n.

Lös Egendom

Ett st gl: Koo som intet årkade sig sielf Uprätta
med mindre fålcket altyd skulle hennä hielpa för
2:ne st Dito ellacka och ynkeliga
1 st qwiga
1 Kalf
4 st gietter å 1 dlr 16 öre
4 st Får å 1 dlr 16 öre
5 Skyhlar korn med Råg 1 dlr
1 st gryta om 3 Kanrum gl:
1 st mindre Dito

Dlr öre Kmt

3. -
16. -
6. -
2. 16
6. -
6. -
5. -
2. -
1. 16

1 st Lya med sitt årf	-. 24
1 st handqwarn för	1. 16
2 st Uthnötta Spadar	-. 22
2 st gräf	-. 2
12 st små Miölkröug	-. 24
5 st små Bytter å 3 öre	-. 15
2 st Koo Skiäller för	-. 24
1 st Smör tierna sönder	-. 3
2 st Träfaat	-. 6
1 st träskåhl	-. 1
1 st Söndrigt Spiell för	<u>1.</u> -
Summa	54. 9

Kommentar:

Om man försöker att addera de siffror som denna handling visar, finner man snart att decimalsystemet inte fungerar. När det handlar om daler är 32 förvandlingtalet och inte 100.

1 daler=32 öre kopparmynt.

Under åren 1711 och 1712 har tydligen Nils Pålsson ej varit i stånd att uppehålla soldattjänsten utan för denna fått leja soldaten Erich Humbla. Dennes fordran, 13 daler 2 öre, regleras genom att Erich Ersson betalar 14 daler för en ko och en kviga. Han köper också det söndriga spjället.

"Skiutz för en häst ifrån och till Gl. Staden 2 Muhl" troligen för den ditkallade förättningssmannen, betalades med den lilla kalven.

Genom att dessa båda försäljningar gav några öres överskott, kunde även *"resan för en häst ifrån och till Callax för Tållfman der samma städes"* betalas kontant.

Genom försäljning av den andra kon för 8 daler, till vem framgår inte, samt 5 skylar korn för 5 daler *"som inlöstes av des förgångz hustru Marget"* (Nils Pålssons änka) kunde skatteskulder m.m. till socknen på 12 daler 16 öre betalas.

Till kyrkan uppgick skulder för *Lykstod* (jordfästning) och *prästmöret* (tionde) till 4 daler 8 öre. Dessa reglerades med 3 getter för 4 daler 16 öre. De återstående 8 örena tillföll fjärdingsmannen Jöns Davidsson som lön.

Befallningzman Renhorn blev för sin fordran på 8 daler ägare till "fyra får samt en gammal gryta".

Ytterligare en fordringägare, Hustru Karin Uhrwäder, erhöll sina 3 daler.

Lista uppå det som Pygan eller dotteren Marget behålla af det lösa Nembl:

1 st gl: Koo för	3.	-
1 st gryta för	1.	16
1 st lya (lie) för	-.	24
1 st hand qwarn	1.	16
2 st uthnötta Spadar	-.	22
2 st gref	-.	2
12 st små Miölektråg	-.	24
5 st små Bytter	-.	15
2 st kooskiellor	-.	24
1 st Smör kiärna	-.	3
2 st bräfaat för	-.	6
1 st träskåhl	-.	1
	<u>9.</u>	<u>25</u>

Det tycks som att den stackars Marget fick behålla det minst åtråvärda t.ex. den gamla kon som inte själv kunde resa sig. Men vad blev det sen av dessa båda fattiga kvinnor, mor och dotter, båda med namnet Marget. Om modern vet jag bara att hon avled 1715 och då var 62 år gammal. För dottern, som var 31 år vid faderns död, men oförmögen att ta hand om sig själv, finns det handlingar som visar att en annan "Hustru Marget", änka efter soldaten Hans Johansson "tar hand om" såväl hemmanet som Marget Nilsson och hennes äodelar.

Överenskommelsen mellan de båda kvinnorna lyder:

Hwad det fasta hemmanet wed kommer så förlyktes dotteren Marget Nilss dotter, medh Hustru Marget Hans Johanss i Ibidem (i samma by) det hon samma emottager och behåller under förgångna i så måtto att iag Marget Nilss dotter skall wara Min förgångz moder Marget Johanss en lydig dotter och henne lyda uti alt det hon mig befaller.

Deremot iag Marget Hanss Johanss låfwar Pygan Marget Nilss dotter det hon skall få hafwa fritt hem, Skall arbeta det hon förmår, Winter och sommar, men der hon skulle om Sommaren willia wara frånwarande då

besta ande tyden ähr, så låfwar hon intet häller om Winteren beswära mig om någon föda, Utan för (föder) sig best hon kan, och som sådant är aftalt så Bewittnas det med alles Närwarandes Nampn och Bomerken till Krafttig Bekräftellsse som skier uti Luleå och Måtsundh ut Supra.

*Marget Hans Johanss
i Måtsund*

*Marget Nillss dotter
i Måtsund*

*Jacob Nillsson i Callax
Nillss Nillsson i Måtsundh
Erich Ersson i Måtsundh*

Detta avtal låter ju något bryskt och kanske tvingas Marget Johansdotter ompröva sitt åtagande, för det finns ännu en handling med mildare ordalydelse:

Slutit emellan Pygan eller dotteren Marget på hemmanet, som det hijt tills warit ägande till, och för detta Soldatz Hustrun Maryet Hans Johanss i samma by Måtsund, det Hustru Maryet Emottages det Fasta bestående af 1/8 Manthal, samt Pygan Marget under sådana willkor, det bemelte Pyga skall wara Hoos Hustru Maryet som woro hon hennes egen dotter, Under förgånga rätt, så tillåtes det hænne intet, utan will hon winter och Sommar wara hemma, eller annorstädes hoss gått fålck, skahl det stå henne fritt, då hon behagar, komma hem eller gå bårtt, på hwilket sluut och Aftahl der Handsloges, samt till större säkerheet låto här med er sättia sine Nampn och Bomerkin, jempte begiärte närwarande gode män som wittnen Underskrifwa som skiedde i Luleå och Måtsund Actum uth Supra.

*Marget Hans Johanss
i Måtsund*

*Marget Nillss dotter
i Måtsund*

*Till Wittnes:
A: H: Gröningh
Jacob Nillsson i Callax
Nillss Nillsson i Måtsund
Erich Ersson i Måtsundh*

Kommentar:

Kanske håller inte den ovanstående överenskommelsen någon längre tid. Av en notis i dödboken den 14 september 1760 förstår man att Marget Nilsdotter slutade sina dagar i fattigstugan, som ibland benämndes Sjukhuset. Denna låg på Hamngatan i Gammelstad.

Fattighionet i Sjukhuset pigan Margreta Nilsdotter Sjungare ifrån Måttsund dog af ålder d. 14 Septemb. och begrofs d. 27 ejusdem på Kyrkiogården.

Lefvat 80 år.

Det är sista gången Marget Nilsdotter omnämns och jag föreställer mig henne sittande för sig själv nynnande sånger och psalmer hon lärt som barn och att hon därav fick sitt vackert klingande tillnamn, Sjungare.

I.V.

Boningshuset i Förmäsch där Marget Nilsdotter bodde en gång.

To-trädan.

'O när ryssen kom, gick man dit upp o grov ner sina penningar.'

Pappan och pojken var på väg upp till To-trädan. Det här var för cirka 70 år sedan. På den tiden fanns ju inte de motionsstigar som nu korsar To-vägen. Den gick från byn upp över åsen mellan Gultmalen och Kläpparna, och vidare norröver.

To-trädan var en gräsbevuxen öppning i skogen, som min far berättade var en gammal kornteg. För att säkra frostfria åkrar och få ofrusen säd för nästa år, gick man upp i höglänt mark, spadade sig en teg och sådde. Detta berättade de gamle, och det kunde ju förefalla vara en förklaringssägen, men skogsfolk menar att en sådan där permanent glänta måste ha haft en mänsklig påverkan, antingen i form av en gammal hustomt eller odling.

Lite av mystik vilar över en sådan här gammal glugg i skogen, det berättas att när ryssen kom, gick man dit upp och grov ner sina penningar. Där skulle de vara säkra.

En stump av stigen.

Min kamrat och jag gick nu för att söka rätt på stället igen. Det var inte lätt, stigen kan bara skymtas här och där. Skogsmaskiner har en enastående förmåga att möblera om.

Det gick, gläntan fanns där, men efter så lång tid hade den börjat att buskas igen. Vi gick omkring och tittade, i kanten fanns en gammal halvt igenvuxen grop. Kompi'sen, som ju nästan är en klok kar, säger: "Det här är ju en älagrop."*

Men här är ju en grop!

Men varför ska man krångla till det med en förnuftig förklaring, när man så gärna vill tro att här har skattsökare varit i farten - och misslyckats. Ingen i byn har då hört talas om att någon tvärblivit rik, inte av skatter från To-trädan i alla fall. Men man kan ju försöka igen.

Den sönderkörda stigen hindrar kanske någon från att finna platsen, men den som går iväg med hacka och med spade, och hittar den bör passa sig väl för markägare och museimän.! Egennyttigt folk.

*Älagropen är älgtjurens brunstgrop.

H.Ö.U.G

Måttsunds äldsta par

Om man var barn på 1920-talet och ville ha egna pengar för att kunna köpa något åtråvärt, måste man arbeta för dem. Om det var ett bra bärår kunde man plocka lingon och sälja för 15 öre litern. Men för det mesta fick man arbeta hemma på gården utan betalning.

I en trivsam pensionärsvilla mitt inne i den gamla bykärnan bor Einar och Gunhild Öström. De är Måttsunds äldsta par med sina 85 respektive 83 år. Huset byggde de 1985, sedan de kommit tillbaka till byn efter några års vistelse i Falun och Södertälje, där Einar var arbetsledare vid byggen.

I 63 år har de varit gifta. 1940 övertog de jordbruket efter Einars föräldrar. Einar började efterhand att arbeta vid olika byggen. 1955 var han fullt sysselsatt med detta och man valde att sälja kreaturen. Några år senare sinade arbetstillfällena på hemorten och det var då familjen flyttade söderut.

På fåbodvallen tändes kärleken

Båda är födda i Måttsund. Einar i Kneot där han bott större delen av sitt liv och där sonen Bo nu finns. Gunhild kommer från Päräisch. Hon är äldst av en syskonskara på fyra flickor samt brodern Halvdan, som bor kvar på föräldragården. Einar och Gunhild har känt varandra sen barn domen, men det var på fåbodvallen 1933 deras kärlek tog fart. Då var Gunhild 17 år och fåbodpiga under sommaren. Resten av året arbetade hon som piga i Ersnäs. Gunhild minns fåbodsomrarna med glädje. Vid Nilstjärn hade föräldrarna sin fåbod liksom farbrodern William och ett par andra bönder. En flicka från varje gård skötte om och mjölkade korna. Mjölken förvarades i en iskällare.

Onsdagar och lördagar turades bönderna om att med häst och vagn forsla mjölken till kunderna i Luleå. Samma dagar, men framåt kvällen, kom pojarna nerifrån byn och hälsade på. Det var dessa stunder som var höjdpunkterna på fåbodvistelsen. Förälskelser tändes och behövde inte följas för föräldrar eller andra vuxna.

1936, tre år efter den där första fåbodsommaren, vigdes Gunhild och Einar i Gammelstads kyrka. De har således kunnat fira både guld- och diamantbröllop, vilket är få förunnat.

Fäbodpigor 1933.

Från vänster Gunhild, Edit Hansson, Alva Johansson och Ansy Hermansson.

Julen står för dörren och det ger mig anledning att fråga Gunhild om julfirandet när hon var barn.

- Hade ni tomte i ditt hem?

- Jo, visst hade vi det. Men eftersom jag var äldst, brukade jag få vara tomte. Jag bankade på och gick in och frågade varför inte Gunhild var hemma.

- Och ni fick julklappar?

- Joodå, men det var mest kläder och andra nyttosaker.

Den första kyssen

Jag bad också Einar berätta om någon händelse från barndomen. Han satt tyst en stund och tänkte efter, men jag behövde inte vänta länge.

- Jag kommer ihåg min första kyss. Jag var väl ungefär åtta år, men lång för min ålder. Jag var i Kallax, där vi hade släkt och hade träffat en Kallaxflicka som var ett par år äldre. En kväll var vi ute och promenerade genom Kallax arm i arm. Det var mörkt så ingen såg oss. Plötsligt omfamnade hon mig och gav mig en snabb kyss. Jag blev mycket överrumplad och skulle bra gärna velat se mig själv då.

Både Gunhild och jag undrade om han visste vem hon var och om han hade sett henne sen.

- Jo, medgav Einar, jag träffade henne på en pensionärsträff, men jag sa ingenting om den där kyssen.

Lingon för 6 öre kilot

Ett annat minne är från ett något senare datum.

- Kanske var jag tio år. Jag och min bror Arvid, som var ett par år äldre och Palmgrens pojkar Simon och Martin (Ida och August Palmgrens yngsta söner. Se Lax-hemmanet sid. 21) hade plockat lingon för att sälja på torget. Med häst och vagn for vi iväg. Torget låg där Statoil och Preem har sina bensinstationer nu. Priset var väl 12-15 öre kilot men affärerna gick uruselt. Dagen gick och det kändes inte roligt att resa hem med de flesta lingonen. På torget fanns en saluhall. Där sålde handlanden Switzgold fisk och frukt. Han bjöd bara 6 öre kilot för det vi hade kvar, men det var vår enda chans att bli av med bären och vi tog den.

- På torget fanns något som vi aldrig hade sett förut. En röd och vacker frukt som såg mycket god ut. Tomat kallades den. Vi köpte ett kilo tillsammans. Men oj så besvikna vi blev, när vi skulle smaka på den efter hemvägen. Tomaterna använde vi sen till att bombardera varandra med.

Man måste ha något att göra

Efter några tillbakablickar återvänder vi till nutiden. Jag kan beundra den senaste spetsduken som Gunhild håller på att virka. Överallt i det trevliga hemmet ser man resultat av hennes flitiga fingrar. Det är dukar, gardinkappor och sängöverkast. Allt har hon förstås inte användning för själv, men barn, barnbarn och vänner tar tacksamt emot hennes alster.

- Man måste ju ha något att göra, säger hon.

Einar tycker om att arbeta i trä, snickra och reparera hus. När Måttunds Medborgarhus byggdes var han en av de drivande krafterna bakom projektet och svarade bl.a. för ritningen. Från starten och många år därefter var han styrelseledamot i Medborgarhusföreningen. En annan förening som både Gunhild och Einar på senare år haft glädje av är PRO. Einars har en mycket bra sångröst och vid mitt besök har han just kommit hem från Bergnäs kyrkan efter att ha sjungit med Trivselkören.

På Gunhilds 80-årsdag 1996
Gunhild och Einar tillsammans med svågern Signar Hjalmarsson.

Av de fyra barnen är äldste sonen Ingemar med sin familj bosatt i Sigtuna. Han har ett semesterhus i Spanien och dit har Gunhild och Einar gjort flera resor. Sista gången var för tre år sen.

- Nu blir det nog inte fler gånger, säger de, det är skönast att vara hemma, när man är så här gammal.

Både Ingemar och dottern Gun, som bor i Forshaga i Värmland, hälsar ofta på i Måttund. De yngre sönerna och tre barnbarn finns på nära håll, Bo och Maine i hemgården och Åke med sin familj i Bergnäset. Det är en tröst när många av de gamla vännerna för alltid är borta.

Jag vill tacka för att jag fick detta samtal med det pigga paret Öström och önskar dem ännu många fina år tillsammans.

I.V.

Hemman nr 5 Lax (Lääks)

Hemman nummer 5 var under lång tid kronans egendom och som sådant brukat av soldater. I mitten av 1600-talet fanns här bonden Nils Andersson med hustru Anna Jönsdotter och tre barn, Brita, Jöns och Karin. Troligtvis var hustrun född på hemmanet medan Nils Andersson kom från nummer 7 Nisdåvis. I soldatrullorna kan man läsa följande:

Nils Andersson Hvitlåck - antagen för fadern Anders Nilsson i Måttsund, avancerat till 2:e trumslagare 1666 men klassad som oduglig 1668 och återgått som soldat, hemma 1667-69, Göteborg 1675, Stockholm 1676, på skeppet Nyckelen 1676, kommenderad Dalarö skans 1676-08-15, dödad i slaget vid Lund 1676-12-04.

Hans hustru Anna blev därefter nämnd som "utfattigher soldatenka med tre små barn och en ko".

Näste brukare blev sonen Jöns.

Ur 1728 års Hemmansrannsaking:

Jöns Nilsson, varit skatte vid roteringen. Öde 1696 till och med 1700, sedan uptagit och skattat. Öpen jord 1 tl. Sandref jord till åker, svag eng, berättar sig knappast kunna föda 1 häst och 2 kor, som intygades af grannarne. Slett skog, svag mulbete, litet notfiske. Gården någorlunda försvarlig. En soldat af Rotan tillsammans utlagder.

Några barn till Jöns Nilsson och hans hustru Ella har inte hittats. Jöns avled 1732 och hustrun 1744.

Ur dödboken kan man om henne läsa: "fattiga enkan Ella Ndr ifrån Måttsund, om thes ålder och föräldrar erhöfts ingen kunskap, dödde den 26 Maii, begrofs d. 12 Junii på kyrkiogården."

Soldaten Anders Hansson Hiort med familj är också skriven på hemman nr 5 omkring 1720-1740. Hiort var född i Brändön och son till Jöns Nilssons syster Brita. Fadern var soldaten Hans Stephansson Brändholm. Anders Hansson var gift med Karin Christophersdotter från Unbyn. Se artikeln om Soldaten med beckhuva på sidan 23.

Laxhemmanet i samma släkt sen 1749

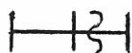
1749 återfinns på hemman nummer 5 bonden och soldaten Olof Olofsson Lax 1723-1795. Han blev den som gav gården det namn som den fortfarande har. Olof Olofsson var soldat för Kallax. Han var gift med Maria Nilsdotter från Måttsund nr 12. Av de fem barnen dog åtminstone två som späda.

Vid 1750 års jordrannsaking beskrivs hemmanet:

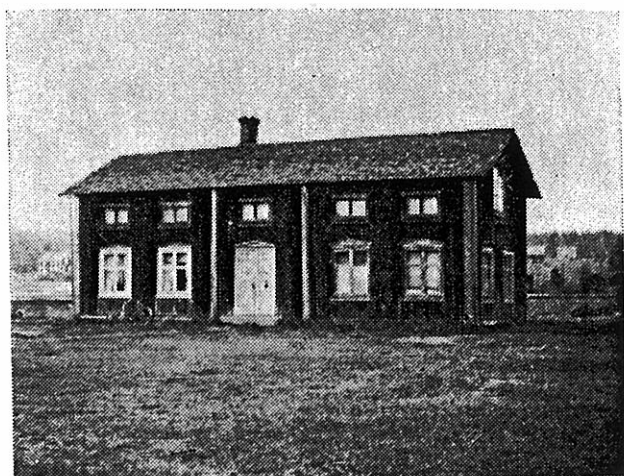
"1/8 Mantal Krono. Åbos af Olof Olsson Lax, hwilcken intyges hafwa försedt hemmanet med nödige hus och upbrukat åkerjord til 2 tunnors utsäde, samt underhåller af ängarne 1 häst, 3 kor, 1 ungt nöt och 4 får. I Alwik innehafwes under hemmanet 1 1/2 lass äng."

Sonen Nils Olofsson född 1747 och gift med Sara Larsdotter från nr 7 blev näste brukare av Lax-hemmanet. Fyra döttrar och en son föddes i äktenskapet. Sonen Nils Petter var åtta år och hans yngsta syster hade nyss fyllt sex, då faderns liv 1804 plötsligt och tragiskt slutade. I dödboken kan man läsa: *"Kördt ihjäl sig genom hästens skenande"*.

Två av döttrarna gifte sig med bönder i Måttund. Nils Petter Nilsson gifte sig med Maja Stina Larsdotter från hemman nr 4 och blev näste bonde. Makarna fick sex söner och en dotter. Den äldste, som hade samma namn som fadern, blev bonde i Kallax. Sonen Hans drucknade när han var 16 år och Sara Greta blev bondhustru i Alvik. Deras bror Erik Nilsson blev näste brukare av Lax.

Lax-hemmanets
bomärken.

Bostadshuset i Lax före rivningen 1957.

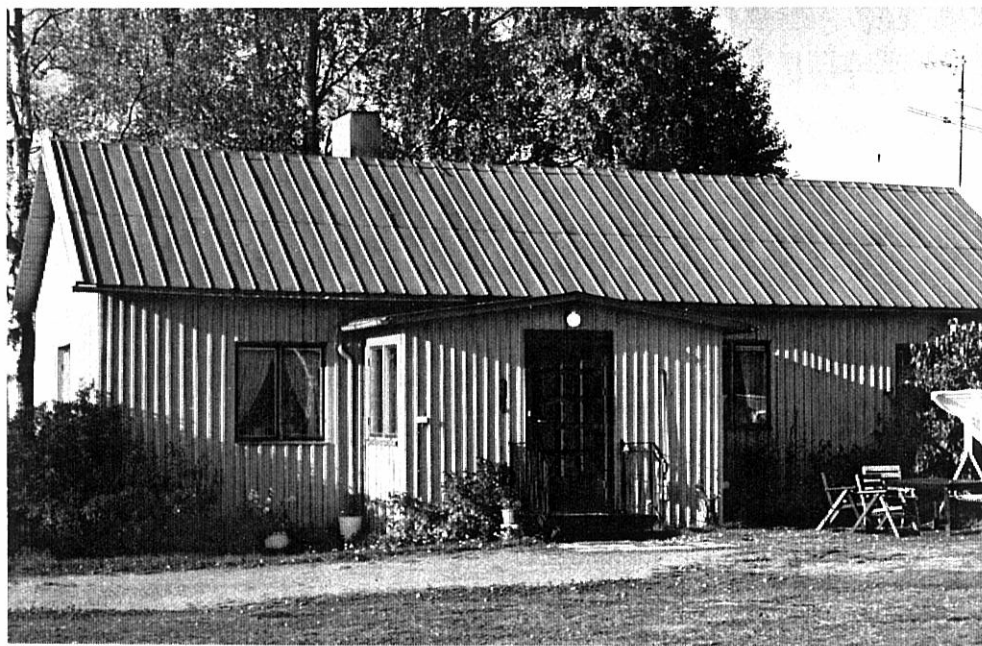
Erik Nilssons hustru Maja Lisa Sundström kom från Sundom. Hon födde elva barn, sex söner och fem döttrar. En av sönerna, Gustaf Nilsson, gifte sig med Johanna Boman från Paalhemmanet och blev bonde i Åoläisch. Där finns nu deras sonson Erik Nilsson med familj.

Hemmanet delas

I slutet av 1800-talet skedde delning av hemmanet mellan tre av Erik Nilssons söner, Nils Erik, Oskar och Albert.

Nils Erik Eriksson byggde ett hus åt sin familj på Börtnäsheden. Den bosättningen kallades "Läks-Nits", numera Hjorthagen, eftersom den ligger just där soldattorpet Hjort var beläget. Där bor nu hans sonson Thure Eriksson med familj.

Oskar Eriksson bosatte sig i föräldragården. Av hans tre söner drunknade den äldste, Hilding. Sonen Axel Oscarsson övertog hemmanet och byggde ett nytt bostadshus bredvid det gamla. Hans hustru Edith, född i Kallax, bor ännu på gården 97 år gammal. Deras äldste son Stig Oscarsson med hustru Anna-Lis bor i den villa de byggde sedan det gamla husets rivits.

Familjen Axel Oscarssons hem där hustrun Edith fortfarande bor.

Edith Oskarsson 97 år och näst äldst i byn.

Albert Eriksson var endast 30 år gammal när han efter en kort tids sjukdom avled redan 1903. Han höll då på att bygga ett hus alldeles intill föräldrahemmet. Hustrun Ida f. Larsson blev ensam med tre små söner och en dotter i åldrarna två till sju år. Två månader efter makens död födde hon ännu en son, Albert. Några månader senare miste Ida sin dotter Edit, endast fyra och ett halvt år gammal. Dödsorsaken var, som ofta vid denna tid, lungshot.

1907 gifte Ida om sig med änklungen August Palmgren. I dennes första äktenskap hade fötts nio barn varav tre dött som små. En son dog av lunginflammation i 18-årsåldern. Palmgrens övriga barn var mellan 28 och 8 år gamla. Äldste sonen Henrik övertog faderns hemman, medan denne tillsammans med sin yngsta dotter Hanna flyttade till Lax.

I det nya äktenskapet föddes fyra barn, Torsten, Frida, Simon och Martin. Men Idas sorger var inte slut. Sommaren 1917 dog hennes näst äldste son Ruben. Han var knappt 20 år och även denna gång var det lungshoten som skördade offer.

Även maken August Palmgren drabbades av flera sorger. När han gifte om sig hade han fem barn i livet. Näst yngsta barnet, sonen Sven, emigrerade 1914 som 20-årig till USA. Fyra år senare var han tillbaka i Europa, men inte för att besöka fosterlandet, utan för att kämpa för sitt nya hemland i det världskrig som pågick. En tysk kanonkula ändade hans liv en oktoberkväll 1918 i Argonne-skogen i nordöstra Frankrike.

Det blev Levi Eriksson, Ida Palmgrens son från första giftet, som övertog föräldrarnas hemmansdel och brukade den. Efter honom har gården ofta benämnts "Läx-Levi". Levi Eriksson avled i augusti 1998, men hans hustru Lea född Sandström från "Nisäisch" finns ännu i livet. Hon bor i Luleå. Deras bostadshus ägs och bebos nu av Stigs son Peter Oscarsson och Kristina Wikström.

Läx-Levis

Albert Eriksson, den son som föddes efter sin fars död och som fick samma namn, bosatte sig också i närheten av föräldrahemmet. Ida Palmgren var född i Ersnäs, men hennes far kom från Möyr-hemmanet och genom honom blev hon ägare av en del av detta. Albert, gift med Vendela Vikström, övertog hemmansdelen. Han byggde ett hus där åt sin familj, men arbetade som krossmaskinist och vägarbetare. Nu är sonen Sten Eriksson ägare till och bosatt på Myrbacken.

Nedanstående artikel var den 28 maj 1776 införd i NSD. Den var skriven av hembygdsforskaren Rolf Bojerud. Han bodde i Stockholm, men var född i Boden och hans forskning rörde sig ofta inom Luleåområdet. Till yrket var Rolf Bojerud lokförare. När han avled för några år sen, lämnade han efter sig många intressanta artiklar. Denna har anknytning till Måttund och hemman nr 5 där soldaten Anders Hansson Hjort var bosatt.

Soldaten med beckhuva

av Rolf Bojerud

På hösten 1739 avtågade Västerbottens regementes "lifcompagnie" till Finland för att klå ryssen. Med i ledet marscherade soldaten N:r 29 Anders Hansson Hiort. Roten hade utrustat honom enligt kronans bestämmelser. Hans "Räntzel var i förswarligt skick", men i övrigt hade han "Intet fådt af Rotan". Det sista innebar att de snåla rotebönderna ej gett honom något extra i motsats till de mer generösa bönderna från Avan. Dessa hade "skiängt" sin soldat N:r 37 Jacob Wahlberg "Twenne par kiängor, två skiortor och 2ne par strumpor". I 1740 års generalmönsterrulla kan man läsa att Hiort snart kom hem igen. Där står följande: "Warit Comenderad till Finland men åter till landet hemförsänd at cüreras af den förmenta hwitskorfwen". En rapport om händelsen skrevs. Enligt denna berättade Hiort att han vid ankomsten till Vasa "besigtigats" av regementsfältskären Eberhardt. Denne hade dock ej delgivit Hiort någon diagnos. När därför kompaniet marscherade vidare till sin förläggning i Kangasala, c:a 2 km öster om Tammerfors, var Hiort med, utan läkervård eller medicin. Vid ankomsten till lägret blev Hiort, på order av överstelöjtnant Durietz, hemsänd. Ett "pass" utfärdades, vari förklarades att Hiort led av vit skorv i huvudet. Eftersom denna sjukdom med variga och illaluktande sår var smittosam och någon bot inte fanns att få i fält, hemsändes Hiort "hwarom herrar Lands Höfdingar blifwit anlitte".

Av överstelöjtnanten erhöll Hiort 3 riksdaler kopparmynt och av länsman i Kangasala 18 öre. Uppe i Österbotten bidrog sedan landshövdingen med hela 18 riksdaler. Med dessa slantar i fickan marscherade den tappra soldaten Hiort norrut, mitt i smällkalla vintern.

Hiorts hemkomst ställde till problem för hemmabefälet. Regementschefen gav order till "Capitainen" Bäckellman om "föranstaltande, samt i brist

af Fältskiär, de utwägar tagne till dess botande, som tillfälle kunnat medgifwa". Kort sagt: I brist på läkare remitterades Hiort till en klok gumma för behandling.

Här kom Hiort i åtnjutande av en genuin norrbottnisk huskur. Beck värmdes upp och hälldes över den såriga huvudsvålen. "En så kallad Beckhufwa, den han i 7 veckor på Hufwudet burit men sielf aftagit så att ingen af siukans rätta beskaffenhet kunnat blifwa förwissad". Man var alltså ej övertygad om, trots själva regementsfältskärns diagnos, att Hiort verkligen lidit av äkta vit skorv.

Emellertid hade man till generalmönstringen lyckats skaffa en fältskär. Denne utfärdade en "attest" som visade att "karlen befantz frisk och färdig och hwad dess hufwud angår så är det icke med någon skorf behäftadt utom allenast smått fnas wid öronen, som öfwerwinnes om Karlen håller hufwudet rent och således har ei något hinder deraf wed sittienstgiörande." Hiort var alltså fullt vapenför "både i Hufwudet som i alla dess öfriga lemmar". Huvudet var också med "hår alt öfwerwuxit". Han skulle "med första säkert tillfälle kunna öfwersändas till Commendering i finland tillbaks".

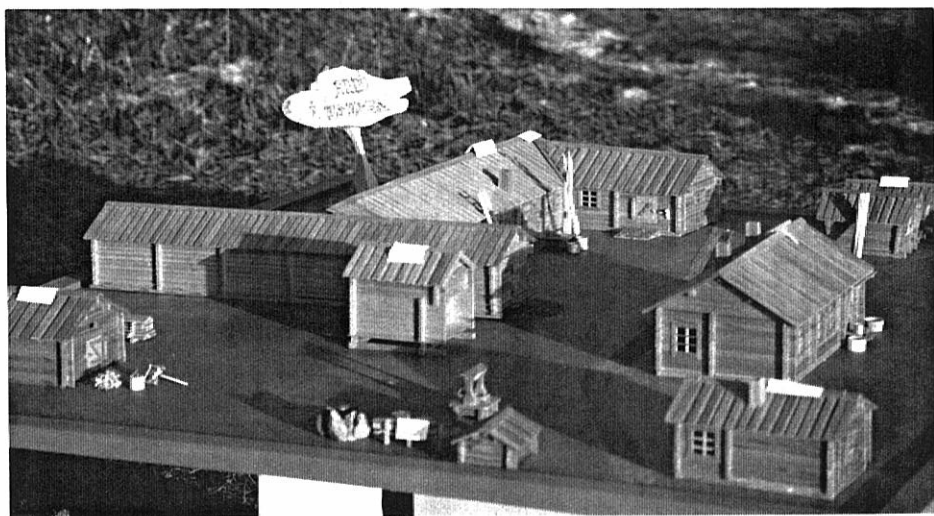
Vid samma mönstring hade rotehållarna visat upp ett "knechtämne" att i framtiden ersätta Hiort. Det var sjuttonårige Anders Olsson. Han blev också antagen som "knechtämne" och skulle insättas "när han blifwer mera manbar och vacance wid Rotan existerar."

Vakans uppstod redan året därpå, då soldaten med beckhuvan, tillika med en stor del av manskapet vid Västerbottens regemente, stupade i strid.

Rune - en slöjdare i stort och litet format.

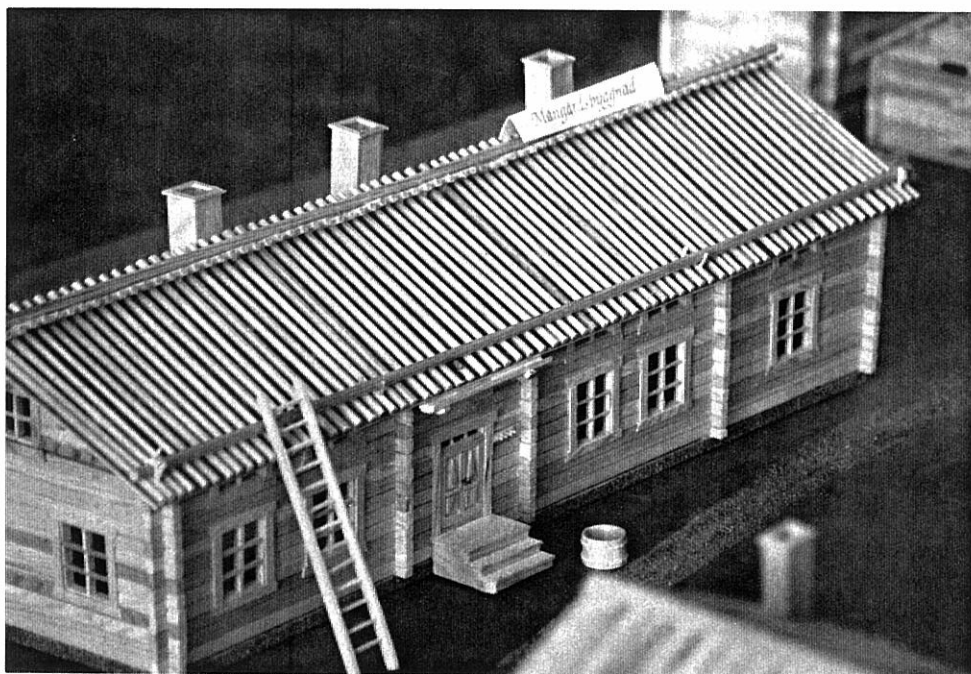
Liksom sin far och farfar har Rune Wikström sinne för proportioner. De som besökte den första Måttsundsdagen 1996 kunde beundra hans välgjorda miniatyrhus föreställande två hemman i Måttsund, Håmbel och Runes egen hemgård Sevälinsch. De har framställts så som han tänkt sig dem som nybyggda någon gång på 17- eller 1800-talet. En mängd av hus för olika ändamål som inramar en väl tilltagen gårdsplan.

Numera är flera av husen rivna. I huvudsak är det bara boningshuset, bagarstugan, härbret och lagården kvar. Under det sista seklet har de blivit rödmålade, vilket inte var fallet när de en gång byggdes. Då var det träets egen färg som gällde. Senare antog de en mörkare ton för att med åren övergå i grått.

Sevälinsch av 1700-talsmodell

När jag besöker Rune för att prata med honom om hans slöjdarintresse är han som vanlig sysselsatt i sin snickarverkstad. Alltid mycket blygsam är han inte särskilt glad över att bli uppmärksammas. Så småningom släpper i alla fall tunghäftan och vid kaffebordet får jag en ganska bra bild av hans skicklighet och den enorma tid han spenderar vid hyvelbänken. Det bevisas också av en del foton.

Boningshuset i Håmbel

Arbetet som utvecklades till en hobby

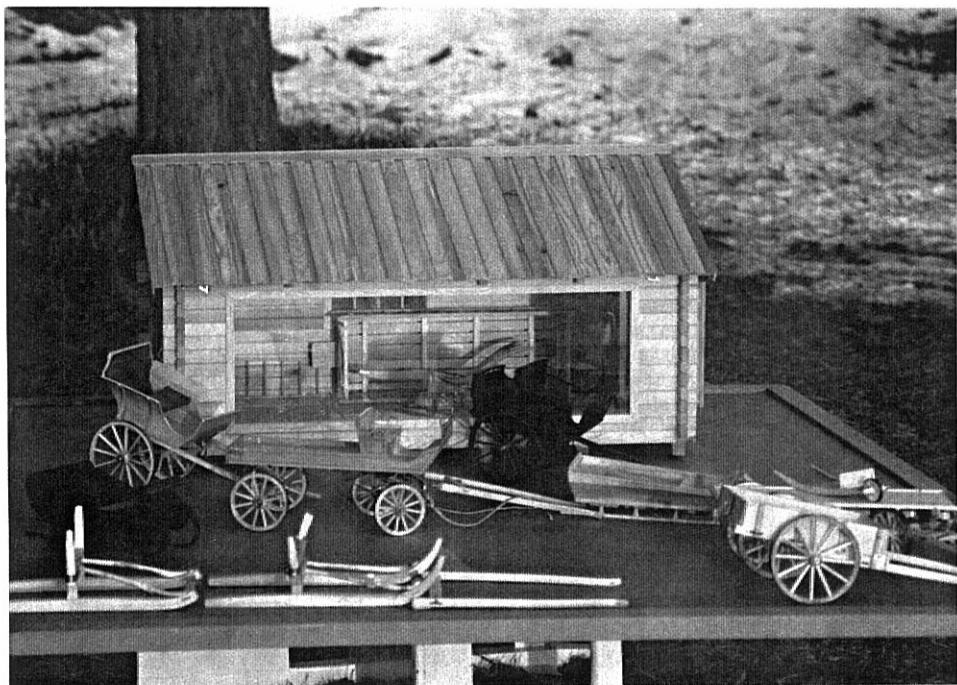
Större delen av Runes yrkesverksamma tid har han arbetat vid SJ:s vagnverkstad i Notviken. Där handlade det om att bearbeta ett annat material, järnet. Som en krydda i tillvaron började Rune på lediga stunder omvandla det till miniatyrer. Ett "pillergöra" som beundrades av arbetskamrater och ledning. 1963 fick han tillsammans med en arbetskamrat uppdraget att förfärdiga en present från SJ till Kiruna stad i samband med dess 50-årsjubiléum. Det blev en kopia av en malmvagn som först fick sin plats i Kiruna stadshus men numera kan beskådas i Järnvägs museet i Karlsvik.

1987 firade SJ 75-årsjubiléum. I samband med festligheterna var notviks-sonen Martin Ljung kallad att underhålla. Ledningen för Notviksverkstaden ville gärna förära honom en gåva som tack för hans medverkan. Man vände sig till Rune, som genast föreslog en miniatyr av en smidesutrustning. Martin Ljung berättar ju gärna om sin tid som smedlärling i Notviken. Naturligtvis blev det Rune som fick förfärdiga presenten, ett städ med hammare, kylbalja, kylskopa och sänken.

Byte till mjukare råvara

Gåvan att skickligt bearbeta trämaterial har gått i arv genom generationer. Rune minns sin farfar Johannes, oftast kallad "Knäbben" efter sin gård vid Öberget. "Vi brukade be honom göra ett hästhuvud", säger Rune. "Det tog inte lång tid för honom att förvandla träbiten. Han var enormt händig." Pappa Assar var också skicklig i att bearbeta trä och sina första lärospån fick Rune av honom. Båda har tillverkat många miniatyrer av laggkärl och andra bruksföremål.

I början av 1970-talet deltog Rune i studiecirkeln "Bygd i förvandling". Deltagarna redovisade sina studier genom en bok om Måttsund. Då fick Rune idén att som miniatyrer återskapa några av de hus som funnits i byn. Han ville också visa de vagnar och andra körredskap som hörde till en gård för omkring 100 år sedan. De har tillverkats i större skala än husen och förvaras i en vagnbod av lämplig storlek. På insidan av väggen hänger ett antal verktyg som också hörde till gården. Vagnar, andra körredskap och verktyg har skalan 1:10 medan husen är i skala 1:40.

Körredskap för både sommar- och vinterföre.

Visst ser redskapen naturtrogna ut!

Ett uppdrag, som Rune lade ner mycket tid på, var modellen av den gamla brandstationen vid Skeppsbrogatan, där nuvarande Vasacity är beläget. Förutom brandstation rymde fastigheten polishus och energiverk. Detta hus revs 1972 och vill man få en bild av hur det såg ut, kan man besöka foajén i Energiverkets fastighet bakom Shopping, där modellen finns.

Har lett flera timmerkurser

Sina första lärospån i timrandets konst fick Rune, när pappan byggde en mindre stuga. För några år sen deltog han i en kurs i timring på Hägnan. Efter att ha studerat ett antal böcker i ämnet, kände han sig redo att själv leda kurser. Det har blivit ett flertal i olika byar inom Luleåområdet.

Ingen kurs har rönt större engagemang än den han ledde i Brändön. Här gällde det att bygga en fäbodstuga i Öarna på en plats som tidigare varit fäbodvall, men där alla gamla hus var rivna.. Byaföreningen var initiativtagare till projektet och 26 personer infann sig första kvällen, både kvinnor och män. Flera av deltagarna kom med stora traktorer och lastvagnar med timmer.

Vid en kurs i Mjölkudden timrades ett härbre för Luleå Hembygdsförening. Det sattes sen upp vid Rödlundska gården på Köpmangatan. Den kurs Rune ledde i Måttsund förra året kunde vi läsa om i en särskild artikel i Måttsundarn nr 5. Vad blir nästa projekt, Rune?

I.V.

Ny i byn

Under året har flera villor i byn bytt ägare. Vi hälsar alla nyinflyttade välkomna och hoppas att de ska trivas här. Från en familj har vi fått en något kortfattad presentation, men av vad som framgår på annan plats i tidningen, tror vi att bekantskapen med dem ska utvecklas i positiv riktning:

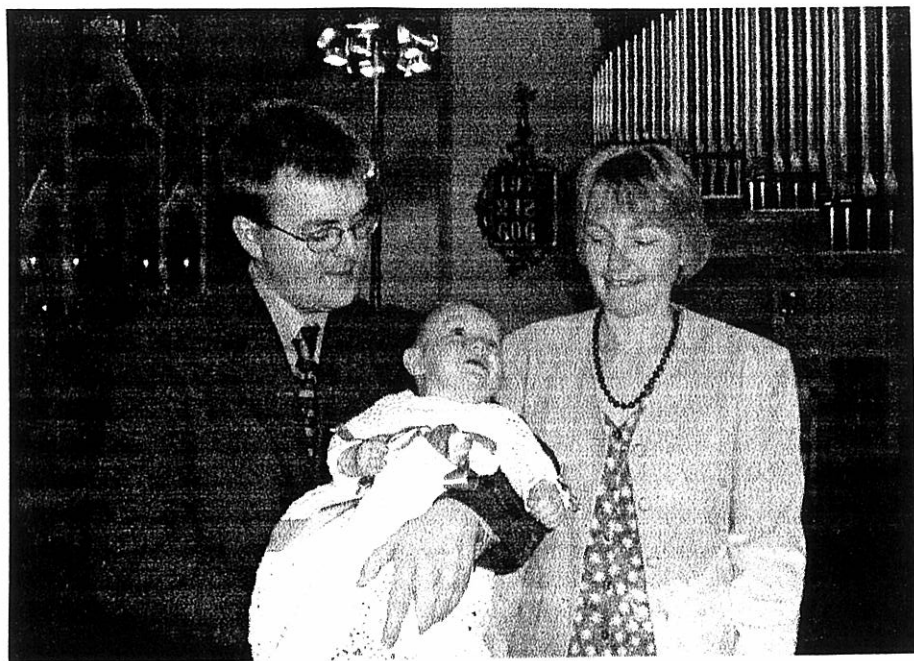
Petter Edin, 28, F21, systemadministratör, född och uppvuxen i Piteå.

Erika Thomasson, 30, Luftfartsverket, flygledare, från början från Småland.

Sist men minst Simon Edin, 1 år.

Som nyinflyttade känns Måttsund helt rätt, nära till skog, natur, skola, dagis, affär och arbete.

Petter, Erika & Simon

Familjen Edin-Thomasson vid Simons dop.

Schack i Måttsund

Från och med början av september har numera IK Örnen även schack på programmet. Var tredje söndag med start klockan 18.00 träffas ett antal spelsugna i Medborgarhuset för att mäta sina krafter. En och annan kaffetår hinns naturligtvis också med och eftersom det glädjande nog är ett ökande antal ungdomar som brukar dyka upp så har undertecknad fått lära sig att även ta med saft.

Än så länge har verksamheten kännetecknats av spontanitet, någon direkt organiserad form är det inte frågan om. Klubbens inhandlade bräden, pjäser och klockor tas fram av de som så önskar och sedan blir det i regel några snabba blyxtpartier. Totalt har fem uppsättningar införskaffats och än har detta räckt till, eftersom vi aldrig varit fler än tio som spelat samtidigt. Skulle dock alla som besökt Medborgarhuset åtminstone en gång dyka upp en och samma kväll, hade vi nog fått ordna ett kösystem. Förhoppningsvis kommer denna skara om cirka 15 personer efterhand att utökas. Vem vet, under nästa år kanske vi rent av kan ha ett klubbmästerskap!

I väntan på nästa drag.

Framgent har vi även förhoppningar om att få besök av eldsjälens Kaj Engström. Han spelar i allsvenskan för Luleå och har lovat att komma för att spela simultanschack. Simultanschack är en spelform där en duktig spelare samtidigt spelar ett antal partier mot olika motspelare. Ju fler som kommer, desto tuffare för Kaj. Han är för övrigt positiv till Örnens initiativ eftersom det inte hör till vanligheten att nya schackklubbar startas i Norrbotten. Kaj har även förhoppningar om att vi skall ställa upp i seriesystemet, men dit är det troligen ännu några år.

Nu blir det uppehåll över julhelgerna, men vi avser att återkomma med vårsäsongens spelprogram före nyår och ser som sagt fram emot att fler tittar in. Några förkunskaper behövs inte - alla är välkomna! Intresserade är även välkomna med synpunkter, frågor osv. till undertecknad.

Med förhoppningar om en vit (och svart) vinter

Håkan Edström
0920-34263

Kanske blivande klubbmästare.

GOD JUL

GOTT NYTT ÅR

**ÖNSKAR
MÅTTSUNDS
INTRESSEFÖRENING**